

zafere ulaşmak için güçlü bir orduya ihtiyaç olduğunu bildirdi. Ancak daha sonra Gucerat Valisi Abdullah Han, Hân-ı Cihân Lûdî ve diğer kumandanların tedbir-sizliği yüzünden Babürlü kuvvetleri Dekkenliler karşısında tekrar bozguna uğrayınca Hân-ı Cihân Lûdî rütbesi indirilerek Thalnir'de (Thânâdar) ikamete mecbur edildi. Fakat bir yıl sonra hükümdarın teveccühünü tekrar kazandı ve Mehâbet Han ile birlikte Dekken'e gönderildi.

1617 yılı başında Şehzade Hürrem Dekken işlerini yoluna koymakla görevlendirildi. Cihangir, şehzadeye ve kumandanlara daha yakın olabilmek için Narbada nehri boylarındaki Handeş bölgesine gitti ve Burhânpûr'da konakladı. Bâbürlü-Âdilşâhî yakınlaşması bu sırada atılan önemli adımlardan biri oldu. Ancak yağmur mevsiminin yaklaşması üzerine Şehzade Hürrem, Mâlvâ bölgesinin merkezi olan Mandu Kalesi'ne çekildi; bu arada Pencap valiliği yüzünden babası ile arası açıldı. Hân-ı Cihân Lûdî iç çekişmelerin dışında, fakat hükümdarın yanında yer aldı ve bir müddet sonra Mülta'n gibi önemli bir yerin valiliğine tayin edildi. Orada görevle başladığında Safevîler ile münasebetler gerginleşmiş durumdaydı. Şah I. Abbas, Osmanlılar'la barış antlaşması imzalayarak batı sınırlarını emniyet altına aldıktan sonra Bâbürlüler'in Dekken'deki meşguliyetinden faydalanarak az bir kuvvetle savunulan Kandeher'a saldırdı ve şehri ele geçirdi (1031/1622).

Daha sonra Gucerât valiliğine tayin edilen Hân-ı Cihân Lûdî, Dekken işleriyle görevlendirilen Şehzade Perviz'in 1626'da vefatı üzerine Dekken kuvvetlerinin başına getirildi. 1627'de Cihangir öldü. Dâver Bahş kısa bir süre tahtı ele geçirdi. 1628'de Şehzade Hürrem Şah Cihan unvanıyla hükümdar oldu. Hân-ı Cihân Lûdî yeni hükümdara itaat arzemesine rağmen Balagat Kalesi'ni Nizamşâhîler'e bıraktığı için Şah Cihan tarafından Agra'ya çağrıldı. Başşehre giden Hân-ı Cihân Lûdî, aleyhinde gelişen tehlikeli durum karşısında kaçarak Nizamşâhîler'e sığındı. Bu olay üzerine Bâbürlü-Nizamşâhî münasebetleri tekrar gerginleşti. Bâbürlü kuvvetleri Nizamşâhîler'i yer yer mağlûp etmeye, hatta Devletâbâd'a kadar sürmeye muvaffak oldular. Tehlikenin yaklaştığını gören Hân-ı Cihân Lûdî, kendi halkının kalabalık olarak bulunduğu Pencap'a geçmeye karar verdi. Yakın maiyetle birlikte kuzeybatıya doğru yol alırken Şah Cihan'ın Kâmkâr yönetiminde gönderdiği birlik ona yetişti. Sihinda gö-

lü kenarında yapılan çarpışmada yenildi ve başı kesilerek Şah Cihan'a gönderildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Cihângîr, *Tüzük-i Cihângîri* (nşr. Seyyid Ahmed Han), Aligarh 1863, s. 42, 61, 107-108; a.e.: *Memoirs* (trc. A. Rogers – H. Beveridge), London 1909-10, I, 87 vd.; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhâtü'l-havâtir*, V, 142; B. Prasad, *History of Jahangir*, Allahâbâd 1940, s. 22 vd.; Bayur, *Hindistan Tarihi*, II, 166, 175-176, 189, 196-199; H. Beveridge, "Hân Cihân Lûdî", *IA*, V/1, s. 207; S. Moinul Haq, "Khân Djahan Lodi", *EJ* (Ing.), IV, 1017-1019.



ENVER KONUKÇU

HÂN-ı CİHÂN MAKBÛL

(خان جهان مقبول)

(ö. 770/1368-69)

Tuğlukdu devlet adamlarından.

Hindü asıllıdır. Tilingina'da rahip iken burayı ele geçiren Uluğ Han'a esir düştü ve Delhi'ye getirildi. Müslümanlığı kabul ederek Makbûl adını aldı. 1322'den sonra saraya intisap etti ve Muhammed Tuğluk'un nezdinde kazandığı itibar sayesinde kendisine hanlık tevcih edildi. Daha sonra melik, vezir ve "Kivâmülmülk" unvanları ile önemli devlet hizmetlerinde bulundu. Delhi'de Dekkenli bir kimsenin böyle önemli memuriyetlere yükselmesi Türk meliklerini rahatsız etti; bundan dolayı sultanla arasını açmaya çalıştılar. Ancak bütün gayretlerine rağmen Makbûl mevkiini korumayı başardı. 1327'de Dekken'in müstahkem kalesi ve şehri Devletâbâd'a (Deogiri) giden Makbûl, sultan adına şehrin yönetimini üstlendiği gibi civardaki racaların te'dibiyle de uğraştı. Kısa bir müddet sonra Mülta'n'daki Behram Ay-aba Kişli (Kişli) Han ayaklanınca sultanın emriyle oraya gönderildi. Hân-ı Cihân Makbûl bölgede sükûneti tekrar sağladı ve bir süre vali olarak Mülta'n'da kaldı.

Delhi'ye döndükten sonra malî işlerin yöneticiliği olan vekil-i memâlikliğe tayin edildi. Bu görevde iken sultan kendisine "mesned-i a'lâ-yi Uluğ Kutluğ a'zam-ı hümayûn Hân-ı Cihân Makbûl" unvanını tevcih etmek suretiyle ona olan güvenini gösterdi. Bu arada Hân-ı Cihân Makbûl, bozulan arazi hukukunu islah etmek için ilk adımları attı. Sık sık meydana gelen savaşlarda sultanın yanında yer aldı. 1345-1350 yılları arasında Güney Hindistan'a gitti; Varangal, Dekken ve Gucerât isyanlarını bastırarak bölgede sükûneti sağladı.

Hân-ı Cihân Makbûl, 1351'de Gıyâsed-din II. Muhammed Şah'ın ölümünden az

önce Delhi'ye döndü. Sultanın vefatı üzerine Mahmud ile Firûz Şah arasındaki taht mücadelesinde Firûz'un tarafını tuttu. III. Firûz Şah Tuğluk Makbûl'e birçok ih-sanda bulundu; ayrıca ona "hâce-i cihân" yanında çeşitli unvanlar tevcih etti.

Sultanla birlikte bazı reformları uygulamaya koyan Makbûl gelir ve giderleri tanzim etti. Eyaletlerden gönderilen vergilerin hazineye aktarılmasını bizzat takip ederek masrafların defterlere işlenmesi mecburiyetini getirdi. Bu arada pazar sistemiyle de ilgilendi. Bazı satış yerleri kurdurarak esnafın aşırı fiyatlarla mal satmasını önledi. Askerî ve mülkî alanda da denetimlere önem veren Makbûl orduya gerekli olan şeyleri temine çalıştı. Yolcular için kervansaraylar inşa ettirdi. Devletin haber alma işlerini düzene koydurdurdu ve iktâ sahiplerinin meseleleriyle yakından ilgilendi. Ganj ve Cemne nehirlerinin taşkınlarından zarar görenlere yardımında bulundu. Bazı yörelerde nehir çevresinde sulama kanalları yaptırarak verimi yükseltmeye gayret gösterdi.

Hân-ı Cihân Makbûl seksen yaşlarında vefat etti ve Delhi'de defnedildi. Daha sonra inşa ettirilen türbesi, Sencer Camii (Kâfi Mescid) civarındaki Nizâmüddin Evliyâ Dergâhı yanında bulunmaktadır. Makbûl, devrine damgasını vurmuş önemli şahsiyetlerdendir. Sultan Firûz Şah Tuğluk, kendisine duyduğu sevgiden dolayı Makbûl'ün sahip olduğu iktâları ve unvanları büyük oğlu Cûne Şah'a tevcih etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şems-i Sirâc Affî, *Târîh-i Firûzşâhî* (nşr. Vilâyet Hüseyin), Kalkûta 1891; T. W. Haig, *Turks and Afghans*, Delhi 1965, s. 167, 172, 174, 178, 180, 182, 185; V. D. Mahajan, *The Sultante of Delhi*, Delhi 1970, s. 195-196; Banarsi Prasad Saksena, "Firuz Shah Tughluq", *CHIn.*, V, 574-576; "Hân-ı Cihân Makbûl Hân", *IA*, V/1, s. 215; I. H. Siddiqi, "Khân-ı Djahan Makbûl", *EJ* (Ing.), IV, 1019; "Hân-ı Cihân Makbûl Hân", *UDMI*, VIII, 840-841.



ENVER KONUKÇU

HÂN-ı HÂNÂN

(خان خانان)

Eski Moğol
ve Türk-İslâm devletlerinde
yüksek bir unvan
ve askerî makam.

"Hanlar hani" demek olup önceleri en üst seviyedeki yöneticiler tarafından kullanılırken zamanla emirü'l-ümerâ veya beylerbeyi anlamını kazanmıştır. Cüvey-